

Den märklige arkivarien

Första gången jag ”mötte” arkivarien Jonas Lorin var när jag studerade etnologi då jag såg hans namn i ett häfte bland kurslitteraturen. Han omtalas i det sammanhanget som anställd hos greven Magnus Gabriel de la Gardie i egenskap av handsekreterare och arkivarie. Ja, det låter ju väldigt ”fint”, men ack ett sånt elände han fick gå igenom innan han nästan helt utblottad slutade sina dagar i Stockholm. Vad jag inte visste då var att han och hans förfäder faktiskt hade stark anknytning till Rök och till den nu försvunna byn Lorby i Svanshals, som tydligen är klockarsläkten Lorins ”urhem”.

En släkting till arkivarien, Barbro Nordlöf, har ingående forskat i hans öden, och själv har jag gjort en del sonderingar kring honom och hans släkt i kyrkoböcker och i andra arkivalier, och med ledning av detta ska jag i korthet försöka återge några drag ur hans liv och gärning. Han var av allt att döma född i Klara församling i Stockholm. Kyrkoböckerna för Klara församling förstördes vid den stora branden 1752, men Barbro Nordlöf har tack vare bevarade räkenskaper lyckats slå fast att han måste ha varit född 1643. Helt klart är emellertid att han begravdes på Klara kyrkogård hösten 1706.

Man vet också att han ägde en gård vid Styckgjutargränd i Klara, ungefär där Sergels torg nu är beläget, och att tomten var 1316 kvadratalnar stor. Det framgår också att han gifte sig med änkan efter ”riksänkedrottningens silfverknecht, Päder Larsson” Hon hette Ingrid Matsdotter och hade fyra döttrar tillsammans med sin avlidne man. Ingrid och Jonas fick ett barn tillsammans, nämligen dottern Anna.

Arkivanor i blodet

När Jonas Lorin avled har tydligen änkan och i varje fall deras gemensamma barn flyttat till fädernegården Hagen i Rök, som var rusthåll och ägdes av arkivarien. Det framgår också att Jonas far, Johan Jonsson, tidigare ägt rusthållet Hagen. Av stort intresse är också att även Johan haft ett förflutet i Stockholm, där han under 20 år tjänstgjorde på ”Kongl. Liberiet”, alltså kammararkivet, där hans morbror, Bengt Ingolfsson, var överinspektör. Denne i sin tur var son till kyrkoherden i Rök, Ingolf Bengtsson, död 1613.

Arkivariens far, som dock 1680 av någon anledning slutade sin tjänst på kammararkivet och i stället blev fogde på Berga i Svanshals, nuvarande Kyleberg. Enligt mantalslängderna bodde han i Lorby, som tillhörde Berga. Barbro Nordlöf anser det helt klart att namnet Lorin är taget just efter denna by, som alltså låg på västra sidan av Lorbybäcken. (Se artikel i Lorin-Nytt nr 17 och annan artikel på denna hemsida).

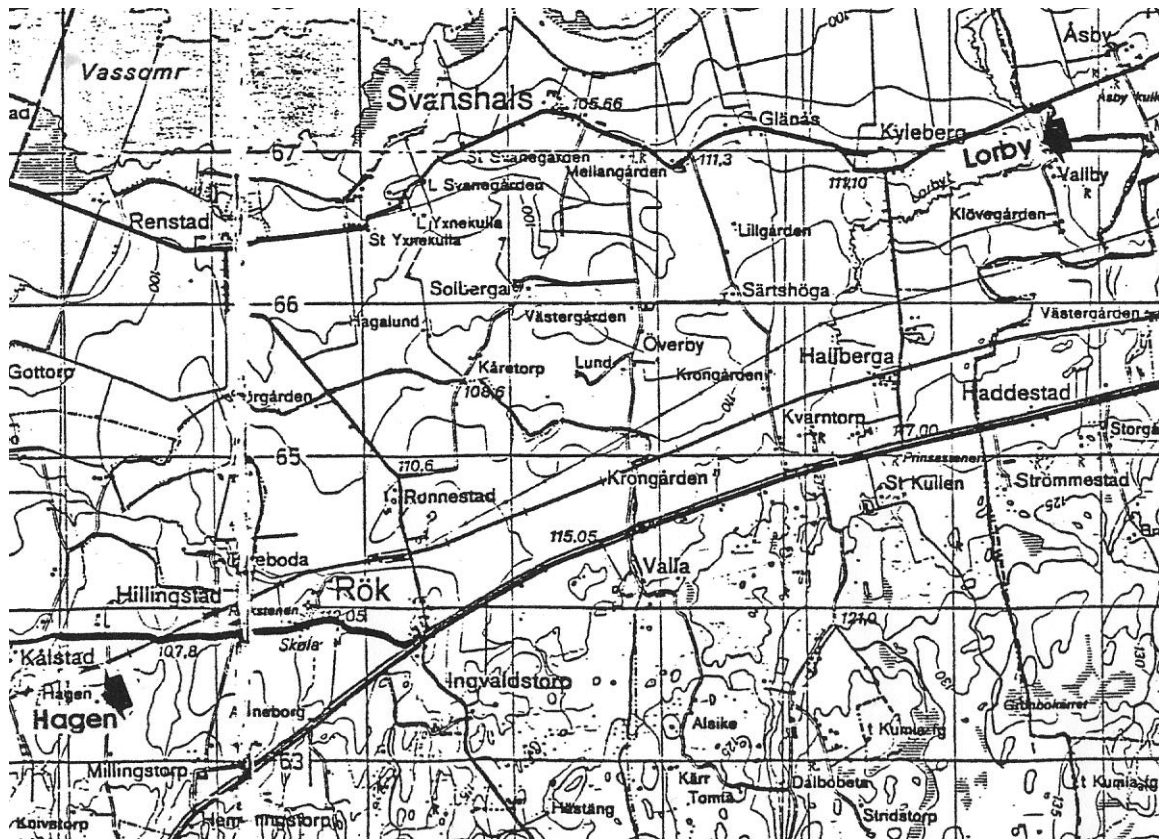
Ägde stor gård

Barbro Nordlöf har också gjort en högst märklig upptäckt i källorna. I den s k domboken från 1637 fann hon nämligen att Johan Jonsson en gång själv ägt Berga (Kyleberg). Han bör således ha varit en mycket välsituerad man..

I domboken hittade hon följande: *”1637 27/10 uppbjöds tredje gången Bärge, som välb Hans Kyle hafver köpt av Johan Jonsson”*.

Hans Kyle var landshövding i finska Österbotten och levde mellan åren 1602 och 1659. Enligt bokverket Gods och gårdar i Östergötland har Kyleberg, eller Berga som det hette på 1200-talet, ursprungligen ingått i Alvastra klosterods. Då Berga första gången, 1313, nämns i handlingarna utgjorde det en by med flera gårdar. Det var tydligen lite si och så med

betalningen. Barbro Nordlöf har nämligen funnit aktstycken vari Hans Kyle vid dennes bortgång häftade i skuld hos Johan Jonsson.

Pilarna markerar belägenheten av Hagens gård och Lorby by.

År 1665 köper Johan Jonsson en del av gården Hagen i Rök, som därpå förvärvades av sonen Jonas Lorin. Den brukade emellertid av sväger till honom, "Nils Jönsson i Hagen". Jonas var tydligen inte riktigt nöjd med honom, och han skulle gärna vilja ha lite av gårdens avkastning. På detta replikerade Nils, att om "herr sväger" skickade ned en vagn skulle han se till att förnödenheter kom till honom i Stockholm, men själv hade han förståeligt nog inte tid.

Förtegen och flitig

Att Jonas Lorin fick anställning som arkivarie hos Magnus Gabriel de la Gardie är väl inte så underligt med tanke på att både fadern och morbrodern hade befattningar på kammарarkivet och således kanske hade goda relationer med greven.

Denne inrättade år 1670 en registratorsyssla vid sitt kansli, och den 14 maj detta år utfärdades en fullmakt för Jonas. I denna fullmakt framhåller greven att han lärt känna Lorins flit, förtegenhet och ihärdighet under de sju år denne varit anställd vid kansliet (han anställdes som kopist redan 1664 som 20-årig student). Och att han till följd av dessa egenskaper ansåg honom mer lämpad än många andra för denna post. Han befordrades sedan ganska snabbt och blev efterhand aktuarie och erhöll senare titeln sekreterare. Intressant i sammanhanget är att en bror till Jonas år 1673 fick anställning som kopist på grevens kansli. Namnet på denne är emellertid okänt.

Jonas fick också de bästa vitsord. Han ansågs som en "god teoretiker, kännetecknades av klarhet och reda, parad med en beundransvärd ihärdighet och oförtruten uthållighet".

Inkomst på papperet

Men vad hjälpte alla dessa goda omdömen då han hade mycket svårt att få ut sin lön. Greven hade nämligen som så många andra i hans stånd drabbats av den kungliga reduktionen. Enligt en uppgift från 1683 skulle arkivariens årliga lön uppgå till 1 200 dlr kmt, vilket emellertid mest blev en inkomst på papperet. Efterhand uppgick hans lönefordringar till greven till över 7000 dlr kmt. Ett löfte från greven om att få ett hemman i förläning infriades aldrig.

Det kan tyckas att vem som helst under sådana omständigheter skulle bli desperat, men så icke Jonas Lorin, till skillnad från en bokhållare som stal och sedan rymde, ”öfverfallande sedan sin redan vid grafven lutande Herre med de ovettigaste bref”. Jonas var tydligen medveten om att greven måst erbjuda sina möbler för att själv få dagligt bröd, och att man under sådana omständigheter inte kunde begära att han skulle kunna betala ut lönerna ordentligt.

Arkivarien påpekar emellertid att hans svält och uppslitna rock gör att han med mindre framgång kan buga i förmaken, ”der man blir hädd som är klädd”. Han knotar dock inte utan tröstar i stället sin ”ännu olyckligare” herre med Guds ord.

Trogen till döden

Trots allt elände var han till sin levnads slut greven trogen. Han genomgick svåra lidanden. Genom att sitta i dålig belysning och under andra miserabla arbetsförhållanden ådrog han sig ögonskador och var på annat sätt sjuklig och nedbruten. Och det var säkerligen ingen överdrift från sterbhuskuratorernas sida då de betecknade honom vara i ”uselt tillstånd”. Icke förty fortsatte han oförtrutet att arbeta för greven. Det sista stora arbetet, generalinventarieboken, översändes den 27 augusti 1703 från hans ”sjukstuga”. och då han avled på hösten 1706 ansågs döden ha kommit som en befriare för honom, och det finns väl ingen anledning att betvivla detta omdöme.

Vid sidan om sitt tydligen ganska betungande arbete som arkivarie hann Jonas Lorin också med en del annat av imponerande art. Han utförde under åren 1680-1689 en översättning av Martin Luthers kyrkopostilla, vilken som slutprodukt omfattade inte mindre än 1 554 tättskrivna sidor i s k 4:o-format, och som nu ingår i Rålambska samlingen på Kungliga biblioteket. Dessutom skrev han som 54-åring en predikan på 416 sidor, vilken finns på Linköpings stiftsbibliotek (T 186). Jonas Lorin antyder också i slutet av sin predikan att han även skrivit andra arbeten.

Intressant är också ett bevarat brev från arkivarien till fadern den 22 februari 1667. Han beklagar sig i detta över att behöva resa med greven till Läckö, något som medförde ”ledsamheter och kläders nötande af idkesamma resor...”. Han avslutade detta med följande: ”...aaltijde förblifvandes min käre faders lydigaste son” och undertecknar ”Jon Johans. Lorin”.

med Hjelp af mitt minns hiert alle guds nåden
behåller mig i faders of vider i jesu mittes Guds nåden
Leed: alltid lydighetsfullt M. J. Lorin
Drott. d. 22 Febr. 1667.
Jon Johans. Lorin

Jonas Lorins namnteckning (Jon Johans. Lorin) i brevet till fadern i Rök år 1667.

Änkan och hennes och mannens gemensamma barn Anna flyttade efter arkivariens död ned till Östergötland och bosatte sig på Hagens gård i Rök, och i de kyrkliga arkivalierna möter man då och då deras och släktingarnas namn i olika sammanhang, bl a som dopvittnen. Jonas Lorins änka fick inte njuta så många år av den lantliga friden å Hagen i Rök. I augusti 1711 ryckte den grasserande pesten bort henne och den 11 samma månad begrovs hon ”uthi dhen nya Kyrkiogården”, tydligen en i all hast iordningställd pestkyrkogård. Ett bittrare öde gick dock hennes dotterson Johan Paul Lorin till mötes. Han begravdes vid okänd ålder den 5 augusti samma år ”straxt wijdh gården (Hagen) uthan Präst”, som det så lakoniskt står i dödboken. Tydligen hade inte prästen någon möjlighet att närvara, eftersom de pestdöda så snart som möjligt måste ned i jorden. Av allt att döma finns det släktskap mellan arkivarien och klockarna Lorin. Trots att kyrkböckerna för Svanshals för de aktuella åren brunnit upp talar mycket för att den äldste klockaren, Pehr Larsson, liksom arkivariens far, Johan, var födda i Svanshals och i Lorby. Namnligheten mellan flera medlemmar av de båda släkterna, särskilt namnet Jonas, talar också för ett samband. Det äldsta belägget för Lorby är från 1282. I ett testamente skrivit detta år, är benämningen på latin ”in Loraby”, vars namn på fornsvenska anses ha varit just *Lorin*, kuriöst nog.

Olle Lorin

Källor:

Hedar, Sam: Enskilda arkiven under karolinska enväldet (1995).

Nordlöf, Barbro: Sekreteraren Jonas Lorin – hans släktförhållande och arbete. (I tidskriften Släkt och hävd, 1/1993).

Strandberg, Svante: Studier över sörmländska sjönamn. (Uppsala 1991).

Elof Tegnér: De la Gardieska samlingen i Lund och på Löberöd (1894).

Linköpings stifts herdaminnen.

Wieselgren, P.: De la Gardieska Arvchivet, sjätte delen. (1835).

Kyrkoarkivalier för Röks och Svanshals församlingar.